

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

В. О. Мініна, Р. В. Руденко

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до виконання самостійних і практичних робіт
з дисципліни "Бюджетний менеджмент"**

Рекомендовано Методичною радою НУК

Миколаїв 2004

Мніна В.О., Руденко Р.В. Методичні вказівки до виконання самостійних і практичних робіт з дисципліни "Бюджетний менеджмент". – Миколаїв: НУК, 2004. – 21 с.

Кафедра фінансів

Методичні вказівки містять вимоги та рекомендації щодо виконання практичних та самостійних робіт з дисципліни "Бюджетний менеджмент", зміст основних положень бюджетного менеджменту, а також перелік рекомендованих літературних джерел.

Призначені для студентів інженерно-економічного факультету спеціальності 7.050104 "Фінанси" денного та заочного відділень.

Рецензент канд. екон. наук, проф. І.А. Воробйова.

ВСТУП

Методичні вказівки розроблені з метою надання допомоги студентам та підвищення якості самостійного вивчення студентами матеріалу з дисципліни "Бюджетний менеджмент".

При підготовці до практичних занять студенти повинні вивчити теоретичні питання на підставі літературних джерел, поданих в методичних вказівках, а також навести конкретні приклади з фактичними даними, що обґрунтовують теоретичні висновки.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

1. Сутність бюджетного менеджменту

Бюджетний менеджмент – сукупність взаємопов'язаних дій, прийомів, методів, спрямованих на управління рухом бюджетних потоків і відносин, які виникають у процесі руху вказаних потоків.

Об'єктом бюджетного менеджменту є бюджет, який слід розглядати як "...план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду" [2, ст. 1, п. 1].

Бюджет розглядають з трьох сторін:

за формою – це фінансовий план, що має форму Закону "Про Державний бюджет" або рішень відповідних рад;

за сутністю – економічна категорія, що відображає відносини

між державою та суб'єктами господарювання всіх форм власності в питаннях створення та використання централізованих фондів держави;

за матеріальним змістом – централізований фонд державних ресурсів.

Суб'єктом бюджетного менеджменту є органи управління бюджетом.

Предметом бюджетного менеджменту як учбової дисципліни є бюджетний процес та управління ним.

2. Стадії та складові бюджетного менеджменту

Відповідно до ст. 19 Бюджетного кодексу України *стадіями бюджетного процесу* є:

складання проектів бюджетів;

розгляд та прийняття Закону "Про Державний бюджет України", рішень про місцеві бюджети;

виконання бюджету та внесення змін до нього в разі необхідності;

підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішень щодо нього.

На всіх стадіях бюджетного процесу здійснюється фінансовий контроль і аудит та оцінка використання бюджетних коштів.

Складові бюджетного менеджменту визначаються загальними функціями управління з урахуванням стадій бюджетного процесу. Перші дві стадії бюджетного процесу охоплюють функції планування (стратегічне та поточне); третя та четверта – функції обліку, контролю та організації виконання бюджету.

Крім того, складовою частиною бюджетного менеджменту є достовірна, своєчасна і повна інформація про об'єкт управління, без якої неможлива ефективна управлінська діяльність. Особлива увага приділяється контролю за використанням коштів, оскільки в бюджетній системі:

використовуються кошти платників податків, в тому числі безпосередньо населення України;

бюджетні ресурси обмежені і не задовольняють потреби суспільства в повному обсязі;

напрями використання коштів бюджету мають соціальну спрямованість.

3. Органи оперативного управління та контролю за виконанням бюджету

Органи управління бюджетним процесом можна згрупувати в чотири основні групи:

органи законодавчої та виконавчої влади: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів, обласні та районні державні адміністрації, місцеві ради народних депутатів;

органи системи Міністерства фінансів: центральний апарат Міністерства фінансів, Міністерство фінансів АР Крим, обласні, районні та міські фінансові управління; органи Державного казначейства; органи Контрольно-ревізійного управління;

органи, які виконують функції, безпосередньо пов'язані з формуванням доходів: державна податкова адміністрація; митний комітет та його підрозділ; органи МВС; органи юстиції та нотаріату; природоохоронні органи та інспекції; інспекції по контролю за цінами та ін;

органи та посадові особи, які наділені бюджетними повноваженнями, одержують кошти з бюджету і несуть відповідальність за їх цільове використання. Це головні розпорядники коштів (керівники міністерств, відомств, виконавчих органів і т. д.), а також розпорядники коштів 2-го та 3-го рівнів.

Державою також створені спеціальні органи, що здійснюють оперативне управління та контроль бюджетного процесу.

Державна податкова адміністрація підпорядковується Кабінету Міністрів України і контролює правильність нарахування податків, своєчасність і повноту їх сплати до бюджету, дотримання норм податкового законодавства платниками податків.

Контрольно-ревізійне управління входить до складу Міністерства фінансів України і контролює цільове використання бюджетних коштів, в основному місцевих бюджетів, на підприємствах будь-яких форм власності, що отримують кошти з бюджету.

Державне казначейство входить до складу Міністерства фінансів України і контролює цільове використання бюджетних коштів усіх рівнів бюджетів на стадії виконання бюджету, тобто безпосередньо при здійсненні бюджетного фінансування.

Рахункова палата створена і підпорядковується Верховній Раді України і контролює цільове використання коштів державного бюджету, в тому числі доцільність залучення кредитів.

Міністерство фінансів України здійснює контроль на всіх стадіях бюджетного процесу.

4. Бюджетний процес та бюджетний регламент

Бюджетний кодекс визначає чотири стадії бюджетного процесу. Відповідно до них встановлюються граничні терміни прийняття відповідних рішень, перелік яких наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Бюджетний календар

Період	Основні напрями роботи	Зміст основних напрямів роботи
Січень		Затвердження розпису державного бюджету України
Лютий		Визначення переліку статистичних показників, необхідних для обрахунку міжбюджетних трансфертів
Березень		Збір статистичної інформації для визначення коригуючих коефіцієнтів та розрахунку міжбюджетних трансфертів
Квітень	Розроблення пропозицій проекту державного бюджету України	До 1-го Національний банк України подає до Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України проект основних засад грошово-кредитної політики та проект кошторису
Травень	Розроблення пропозицій проекту державного бюджету України	Не пізніше 1-го – подання річного звіту про виконання Закону Про Державний бюджет України. Розгляд Верховною Радою звіту про виконання Закону "Про Державний бюджет України". Розгляд основних макропоказників економічного і соціального розвитку України. Аналіз виконання бюджету у поточному бюджетному періоді. Оцінка обсягу фінансування бюджету. Складання пропозицій проекту державного бюджету України. Не пізніше ніж за чотири дні до початку проведення парламентських слухань з питань бюджетної політики Кабінет Міністрів України подає до Верховної Ради України проект Основних напрямків бюджетної політики на наступний бюджетний період

Продовж. табл. 1

Період	Основні напрями роботи	Зміст основних напрямів роботи
Червень	Визначення основних напрямів бюджетної політики	Не пізніше 1-го – парламентські слухання з питань бюджетної політики (з доповіддю про основні напрями бюджетної політики на наступний бюджетний період виступає Прем'єр-міністр України або за його дорученням Міністр фінансів України). Схвалення Основних напрямків бюджетної політики на наступний бюджетний період
Липень	Складання проекту державного бюджету України	Розробка інструкції щодо підготовки бюджетних запитів. Розробка бюджетних запитів. Аналіз бюджетних запитів. Включення бюджетного запиту до пропозиції проекту державного бюджету України
Серпень	Складання проекту державного бюджету України	Подання проекту Закону "Про Державний бюджет України" на розгляд Кабінету Міністрів України. Обґрунтування особливостей міжбюджетних взаємовідносин. Не пізніше 15-го – оприлюднення законів, які впливають на формування доходної та видаткової частини бюджетів
Вересень	Розгляд проекту державного бюджету Кабінетом Міністрів України	Схвалення проекту закону Кабінетом Міністрів України. Не пізніше 15-го – подання проекту закону з відповідними матеріалами до Верховної Ради України. Не пізніше 22-го – опублікування проекту закону в газеті "Урядовий кур'єр". Не пізніше 20-го – представлення проекту закону на пленарному засіданні Верховної Ради України
Жовтень	Розгляд та прийняття державного бюджету Верховною Радою України	Не пізніше 1-го – розгляд проекту закону в комітетах, депутатських фракціях та групах Верховної Ради України та подання пропозицій до Комітету з питань бюджету. Не пізніше 15-го – розгляд Комітетом з питань бюджету спільно з уповноваженими представниками Кабінету Міністрів пропозицій до проекту закону та підготовка висновків і пропозицій до нього. Розгляд проекту Закону "Про Державний бюджет України" в першому читанні. Не пізніше 20-го – прийняття проекту закону в першому читанні. Підготовка проекту закону до другого читання

Продовж. табл. 1

Період	Основні напрями роботи	Зміст основних напрямів роботи
Листопад		Не пізніше 3-го Кабінет Міністрів подає доопрацьований проект закону відповідно до Бюджетних висновків і порівняльну таблицю. 3–6-го Комітет з питань бюджету готує висновки щодо розгляду проекту закону в другому читанні. Не пізніше 20-го – прийняття проекту закону в другому читанні. Не пізніше 25-го – внесення проекту закону на розгляд у третьому читанні. Прийняття проекту закону в третьому читанні
Грудень		До 1-го – прийняття Закону "Про Державний бюджет України". Формування місцевих бюджетів

5. Касове виконання бюджету

Існують дві системи касового виконання: *система єдиного казначейства*, при якій держава керує муніципальними коштами (Франція), і *система автономного управління*, при якій цю функцію покладено на муніципалітет (Германія, Австрія). Є приклади змішаних систем (Італія).

Казначейське виконання має свої переваги:

збирання всіх доходів проводиться державою. Так само держава згідно з розписом перераховує кошти розпорядникам бюджетних коштів незалежно від надходжень, перераховує субсидії, інвестує лишки коштів;

забезпечується надійність управління грошовою масою, гнучкість і чіткий розподіл функцій;

спрощується процедура контролю, зменшуються ризики, немає касових розривів;

встановлюється попередній та подальший контроль за цільовим використанням бюджетних коштів.

Казначейська форма обслуговування бюджету [2, с 48] передбачає здійснення Державним казначейством України:

операцій з коштами місцевих бюджетів;

розрахунково-касового обслуговування розпорядників бюджетних коштів;

контролю бюджетних повноважень при зарахуванні надходжень, прийнятті зобов'язань та проведенні платежів;

бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання місцевого бюджету.

Згідно з Бюджетним кодексом України асигнування надаються тільки тим об'єктам, щодо яких ці асигнування були передбачені. Розпорядники бюджетних коштів несуть відповідальність за управління бюджетними коштами. Бюджетний кодекс забороняє брати зобов'язання та проводити видатки, більші за бюджетні асигнування. Будь-яке розміщення замовлення, придбання товару, послуг без передбачених на це асигнувань або з перевищенням повноважень, встановлених Бюджетним кодексом та рішенням про бюджет, не вважається бюджетним зобов'язанням.

Розпорядник бюджетних коштів отримує товари, роботи та послуги відповідно до умов взятого (zareєстрованого) бюджетного зобов'язання і тільки після цього приймає рішення про їх оплату та подає платіжне доручення на здійснення платежу.

6. Економічний і політичний впливи на бюджет

Бюджети рідко коли виконуються відповідно до плану. Серйозні економічні та політичні події можуть спричинити суттєві зриви виконання бюджету, навіть якщо він запланований найкращим чином. Немає набору загальноновстановлених правил чи методів, якими керувались би країни для вирішення основних проблем виконання бюджету. Але існують принципи, політичні методи та інструменти, які часто використовуються і можуть бути пристосовані до особливостей окремої країни. Хороші бюджетні системи передбачають незаплановані події протягом виконання бюджету і забезпечують планові механізми для прийняття необхідних політичних рішень.

Істотно впливає на бюджет недоотримання доходів. Існують дві основні загальні проблеми, що спричиняють недоотримання доходів: 1) економіка не працює так добре, як очікувалось, коли формувався бюджет; 2) затверджений бюджет засновувався на нереалістичних (занадто оптимістичних) прогнозах надходжень. Інколи третьою причиною є незадовільний збір податків, що часто поєднується з існуванням великого сектору тіньової економіки.

Обсяг недоотримання доходів чітко визначає серйозність впливу вказаних факторів на бюджет, а також тип заходів, які вживає уряд для подолання проблеми. Велике недоотримання доходів може бути і не визначене на початку бюджетного року. Нездатність зреагувати швидко неодмінно спричинить фінансову кризу, що часто набуває більших масштабів дещо пізніше.

Існує лише два прийнятні й розумні способи подолання проблеми недоотримання доходів: отримання додаткових надходжень і зменшення видаткової частини. Часто використовується поєднання цих способів.

Існують певні джерела та заходи для отримання додаткових надходжень, такі, як підвищення чи зменшення податків, позики.

Підвищення податків всередині року створює економічну невпевність і, частіше за все, не приносить збільшення доходів вчасно для вирішення проблеми недоотримання в бюджеті. Цей метод підходить більше тоді, коли недоотримання надходжень прогнозується на етапі формування бюджету.

Позики також є методом подолання проблеми. Вони застосовуються в разі недоотримання доходів тимчасового характеру, що спричинене нерівними потоками надходжень протягом року. Ця проблема вирішується зосередженням уваги на планах витрачання коштів і короткостроковими позиками, а також короткостроковим відкладенням органами влади виплат за зобов'язаннями.

Для стимулювання економіки використовується також зниження податків і, таким чином, збільшення доходної частини. Зниження податків інколи є довгостроковим вирішенням проблеми недоотримання доходів. Однак проблему бюджетного року навряд чи вдасться вирішити.

Найчастіше при недоотриманні доходів органи влади вдаються до зменшення видатків.

Найпростішим рішенням є зменшення фінансування усіх програм на однаковий відсоток. Хоча це й не є добре продуманим рішенням, що засновується на пріоритетності видатків, таким підходом найлегше керувати, і він є найбільш політично прийнятним, оскільки "біль" від зменшення фінансування в рівній мірі розподіляється між усіма бюджетними організаціями. Зменшення фінансування, як правило, не поширюється на законодавчо затверджені програми і захищені програми. Така ситуація може негативно позначитись на інших видах діяльності органів влади.

Відкладення капітальних проектів і обмеження чи тимчасове обмеження є дуже специфічними методами, які часто використовуються в поєднанні зі скороченням бюджетів.

Нездатність швидко зреагувати на недоотримання очікуваних доходів до бюджету може швидко призвести до накопичення заборгованості, що створює багато нових проблем, пов'язаних з виконанням бюджету.

Якщо бюджет базується на неправильному розрахунку доходів, то проблем неможливо уникнути. За таких умов виконання бюджету більше схоже на практичну вправу з курсу управління кризовими ситуаціями. Отже, найгіршою ситуацією є та, коли в основу оригінального бюджету закладено занадто оптимістичні розрахунки надходжень.

Подолання передкризового стану бюджету вимагає проведення певних заходів.

Для вирішення проблеми непередбачених витрат до настання кризи повинна існувати юридична база. Ризик, якому піддається бюджет, має оцінюватись і усвідомлюватись на стадії формування бюджету.

Хороші бюджетні системи передбачають резервні фонди для непередбачених витрат для покриття ризиків, які відносяться до гарантій органів влади щодо безумовного виконання показників затверджених бюджетів. Практичне правило полягає в тому, що такий фонд не повинен перевищувати 1...3 % від загальної суми бюджету.

Хороший бюджет вимагає різних припущень при аналізі потенційного економічного впливу на бюджет.

Середньостроковий вплив на вартість обслуговування боргу з огляду на зміни обмінних курсів і процентних ставок має періодично оцінюватись.

Припущення щодо надходжень та відтоку капіталу мають ретельно перевірятись для прийняття до уваги можливих змін в зовнішньому середовищі.

Економічні ризики, що асоціюються з потенційними зобов'язаннями, також мають оцінюватись.

Усі фактори, що перераховані вище, впливають на розмір резервного фонду для непередбачених витрат.

Для вирішення проблеми незакладених в бюджет видатків і невиконаних зобов'язань пропонується:

зменшення видатків деінде в бюджеті для компенсації непередбачених видатків, що, як правило, вимагатиме юридичної ухвали;

перепрограмування напрямів використання бюджетних коштів; використання резервного фонду для непередбачених видатків за умови того, що резервний фонд існує і покриває розмір та природу видатків. Зміни до бюджету можуть і не вноситись, але відповідна рада має знати про використання фонду. Використання непередбаченого асигнування, що настає після запиту додаткового асигнування, найчастіше використовується в розвинених країнах, де дефіцит і його обслуговування не є найголовнішими проблемами. Це дозволяє тимчасово використовувати кошти, що виділені під інші програми, до того часу, коли кінцева вартість може бути використана як основа для додаткового асигнування;

деякі уряди засновують на довгостроковій основі "фонд на чорний день" для фінансування неочікуваних потреб. Як правило, цей фонд створюється, коли доходи перевищують видатки (часто в результаті непередбачених доходів, наприклад, поділу резервів природних ресурсів чи приватизації активів). Варто зазначити, що створення таких фондів є ще одним засобом подолання дефіциту доходів.

На виконання бюджету впливає високий рівень інфляції. Інфляція у розмірі 3...5 % може бути подолана без особливих перестановок в більшості бюджетів. Інфляція 20 % створює серйозні проблеми для виконання бюджетів на рівні попереднього року. Крім того, інфляція підвищує вартість запозичення коштів. Таким чином, частина бюджету має йти на обслуговування боргу. Звичайно, в той же час знижується справжня вартість обслуговування вже існуючого внутрішнього боргу. Боротьба з інфляцією, як і з недоотриманням коштів, має починатися на етапі формування бюджету. До питання врахування інфляції необхідно підходити з усією обережністю. Найбільш типовими рішеннями є:

1. Замороження заробітної плати робітників і службовців. Якщо це відбувається протягом декількох років підряд, то це може знизити реальний дохід службовців, негативно позначитись на моральному стані, стати причиною втрати роботи, знизити продуктивність праці і, врешті решт, стати головним політичним питанням.

2. Індексуюння законодавчо затверджених програм. Пенсії, допомога по безробіттю, медичні платежі та деякі інші законодав-

що затверджені програми можуть автоматично індексуватись для дотримання рівня реальних сум.

3. Вибіркове збільшення інфляції. Оскільки інфляція різниться в залежності від економічних галузей, то під час формування бюджету може бути прийняте рішення допустити вибіркове збільшення інфляції в тих сферах, які вважаються найбільш важливими, наприклад, у сфері цін на пальне.

4. Коригування бюджету. Однією з відповідей на інфляцію є припинення фінансування малопріоритетних програм для підтримання більш важливих, принаймні на найнижчому рівні фінансування в реальній вартості.

Важливо, що всі перераховані вище кроки аналізуються і плануються до початку виконання бюджету. Як тільки бюджет приймається і починається його виконання, вибір інструментів для боротьби з інфляцією обмежується.

Найбільш важливими є надійна інформація і прогнози, заздалегідь запланований і добре продуманий метод боротьби з інфляцією, а також чітке усвідомлення реального впливу інфляції на послуги, що надаються окремими бюджетними організаціями.

Варто зауважити, що інфляція може підвищити ціну валюти доходів, так само як і її вартість. Це має привести до збільшення доходів, що частково може компенсувати вплив інфляції на видаткову частину.

7. Бюджетна система і питання управління нею

Для вирішення проблем у виконанні бюджету, які з'являються протягом року, необхідна продумана і прозора нормативно-правова база. Існують загальноприйняті принципи і набори інструментів, які можуть використовуватись для виходу зі складних ситуацій.

Однією з головних вважається проблема існування або утворення державного боргу та визначення шляхів його погашення. Боргом називають невиконані зобов'язання органу влади сплатити за товари та послуги, причому нездатність сплатити за останні вийшла за межі нормального комерційного графіку, який було погоджено. Часто борг виникає тоді, коли уряд не має готівкових коштів, щоб розплатитись за рахунками. Стандартними прикладами можуть послужити нездатність виплатити зарплатню і сплатити рахунки. Коли дозволяється накопичення боргу протягом пев-

ного періоду часу, то він переростає в заборгованість уряду. У цьому розумінні боргом є безпроцентна "позика уряду". Борг може спричинити й ряд інших похідних проблем. Деякі борги можуть з'являтися в результаті поганого прогнозування готівкових коштів і управління фінансуванням бюджету. А серйозні боргові проблеми відображають нездатність уряду привести бюджет у відповідність до наявних прибутків. Якщо видатки децентралізовані, то борги можуть з'явитися в результаті діяльності розпорядників бюджету, які купили те, на що гроші не виділялись, чи не використали гроші згідно з пріоритетами, встановленими відповідною радою. Борги також можуть виникати в результаті недостатньої координації діяльності центральних і місцевих органів влади. Першим правилом боротьби з боргом є не допустити його першої появи під час формування реалістичного бюджету і коли уряд вживає необхідних заходів для фінансування бюджету. Якщо виникає борг, то другим правилом буде правильно записати або "занести" борг до кредиторської заборгованості в головній бухгалтерській книзі. Це дозволяє зрозуміти проблему і вжити необхідних заходів для її вирішення.

Заходи щодо погашення боргу наступні:

1. Направлення бюджетних спеціалістів на вжиття заходів з недопущення подальшого накопичення боргів. Передбачається, що плани витрачання коштів будуть приведені у відповідність до наявних доходів. Можливо, потрібно буде внести зміни до бюджету.

2. Внесення змін до бюджету може стати першим заходом. Внесення ґрунтовних змін дозволить знизити видатки за найменш пріоритетними видами діяльності.

3. Складання графіку виплати боргу. Для вирішення проблеми боргів мають розроблятися певні програми. Якщо борг достатньо великий, то графік виплати боргу може покривати декілька років.

4. Списання боргів – фінансово неправильний підхід. Але часто уряд може вирішити проблему боргу, оплативши частину боргової суми і списавши решту. Це погана практика, до якої вдаються лише в крайніх випадках, коли реципієнти мають можливість отримати якусь частку винних їм грошей, що співставляється з тим, що краще щось, аніж нічого.

Негативно позначитись на виконанні бюджету можуть подат-

кові борги (недоїмка) – це податки, які має отримати держава, але які не були сплачені.

8. Етапи загального процесу виконання бюджету за видатками

Бюджетним кодексом встановлена чітка послідовність етапів виконання бюджету за видатками, яка включає в себе:

- встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі затвердженого бюджетного розпису;
- затвердження кошторисів розпорядникам бюджетних коштів;
- взяття бюджетних зобов'язань;
- отримання товарів, робіт та послуг;
- здійснення платежів;
- використання товарів, робіт та послуг на виконання бюджетних програм;
- аналіз виконання бюджету за доходами та видатками.

9. Контроль за дотриманням бюджетного законодавства

Верховна Рада Автономної Республіки Крим та відповідні ради у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства контролюють виконання рішення про бюджет, використання коштів резервного фонду, здійснюють інші повноваження, передбачені Бюджетним кодексом та Законом "Про Державний бюджет України".

Контроль за відповідністю бюджетному законодавству України показників затверджених бюджетів, бюджетного розпису та кошторисів бюджетних установ здійснюють:

Рада Міністрів Автономної Республіки Крим стосовно бюджетів міст республіканського значення та районних бюджетів Автономної Республіки Крим;

обласні державні адміністрації стосовно районних та міських (міст обласного значення) бюджетів;

міські державні адміністрації в містах Києві та Севастополі стосовно районних бюджетів у цих містах;

районні державні адміністрації стосовно міських (міст районного значення), сільських, селищних бюджетів та бюджетів їх об'єднань;

виконавчі органи міських рад стосовно бюджетів районів у місті, сільських, селищних чи бюджетів міст районного значення, що входять до складу цих міст.

Відповідно до ст. 26 Бюджетного кодексу на всіх стадіях бюджетного процесу здійснюється внутрішній фінансовий контроль, який повинен забезпечувати постійну оцінку достатності та відповідності діяльності бюджетної установи вимогам внутрішнього фінансового контролю, оцінку діяльності на відповідність результатів встановленим завданням та планам, інформування безпосередньо керівника бюджетної установи про результати кожної перевірки (оцінки, розслідування, вивчення чи ревізії), проведеної підрозділом внутрішнього фінансового контролю.

Розпорядники бюджетних коштів несуть відповідальність за організацію і стан внутрішнього контролю та аудиту як у своїх закладах, так і в підвідомчих установах. Організація ефективної системи внутрішнього контролю за фінансово-господарською діяльністю установи покладається на її керівника.

Зовнішній контроль і аудит фінансової та господарської діяльності бюджетних установ здійснюються Рахунковою палатою в частині контролю за використанням коштів Державного бюджету України і Головним контрольно-ревізійним управлінням України відповідно до його повноважень, визначених законом.

Під бюджетно-фінансовим контролем розуміється система органів і заходів з перевірки законності та доцільності діяльності у сфері створення, розподілу та використання державних грошових фондів та фондів місцевого самоврядування. Тому головне завдання організації бюджетно-фінансового контролю Бюджетний кодекс вбачає в сприянні досягненню цілей бюджетної політики та ефективності використання фінансових ресурсів держави.

Ухвалений Бюджетний кодекс є першим законодавчим актом України, який встановлює засади для існування гармонійної системи державного контролю в бюджетній сфері. На відміну від нормативних документів, що регулюють окремі питання, Бюджетний кодекс є всеохоплюючим бюджетним законом, який поєднує і функціонально пов'язує між собою всі стадії бюджетного процесу. Системність цього документа, за визначенням, передбачає завдання скласти загальну картину функціонування бюджетної системи, на основі якої – через прийняття суміжних законодавчих актів – з часом має бути створена оптимальна для України бюджетна модель.

Загальна схема організації бюджетного контролю наведена в табл. 2.

Таблиця 2. Загальна схема організації бюджетного контролю

Стадії контролю	Мета і призначення	Повноваження в сфері контролю за видатками
Попередній	Сприяти досягненню узгодженості в бюджетному процесі річних і стратегічних (середньострокових) завдань державної політики економічного розвитку, визначенню пріоритетних бюджетних програм та напрямків діяльності уряду у відповідності до обмеженого рівня бюджетних ресурсів, встановленню ефективного та раціонального способу надання суспільних послуг та споживання державних ресурсів	Здійснюється на стадії складання, розгляду та затвердження бюджету. Зокрема контроль за відповідністю бюджетної політики національним інтересам, а не інтересам політичної кон'юнктури; реальність цілей бюджетної політики та створення умов для їх досягнення; економічна оцінка доцільності та ефективності показників бюджетних програм, їх відповідність державним пріоритетам; аналіз попередніх періодів, рекомендації та виявлення резервів; контроль встановлених норм соціального забезпечення
Поточний	Регулювати економічність на базі первинних документів, оперативно попереджати збитки та втрати за рахунок державних коштів. Регулювати ефективність на базі даних бухгалтерського обліку та періодичної звітності; реагувати на ефективність господарської діяльності; відповідність на базі інформації про стан виконання бюджету, дотримання встановлених норм та пріоритетів політики; додержання фінансової дисципліни	Здійснюється у процесі виконання бюджетів та кошторисів бюджетних установ. Зокрема контроль за доведенням бюджетних призначень та затвердженням кошторисів бюджетних установ; контроль на стадії укладання угод та прийняття фінансових зобов'язань; контроль при здійсненні платежу з бюджетних рахунків; точна перевірка ефективності використання бюджетних ресурсів

Продовж. табл.2

Стадії контролю	Мета і призначення	Повноваження в сфері контролю за видатками
Остаточний	Встановлювати порушення бюджетного законодавства та дотримання встановлених пріоритетів; законність проведених операцій; достовірність звітності; зловживання та заходи щодо усунення порушень; необхідність притягнення винних до відповідальності	Здійснюється після складання звітності про виконання бюджетів у ході аудиту та загальної бюджетної оцінки. Зокрема: перевірка достовірності звітних даних, балансів та законності здійснених операцій; оцінка виконання правових норм та дотримання встановлених положень; оцінка результатів ефективності бюджетних програм та діяльності уряду; аналіз фактичного споживання та рівень надання бюджетних послуг; контроль ефективності використання державної та муніципальної власності

ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Законодавчі та нормативні документи

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 230, ст. 141.
2. Бюджетний кодекс України від 21.06.01, № 843/2001-п.
3. Кодекс про адміністративні правопорушення в Україні.
4. Кримінальний кодекс України.
5. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" // Урядовий кур'єр. – 1997, 14 квіт.
6. Закон "Про Державний бюджет України" на відповідний рік.
7. Постанова Верховної Ради України "Про основні напрями бюджетної політики" на відповідний рік.
8. Закон України від 5 лютого 1998 р. "Про внесення змін до Закону України "Про Державну податкову службу в Україні" // Голос України. – 1998. – № 28, 14 лют.
9. Закон України від 25 червня 1991 р. в редакції Закону від 18 лютого 1997 р. "Про систему оподаткування" // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 16.
10. Закон України від 26 січня 1993 р. "Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні" // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 13.
11. Закон України від 11 липня 1996 р. "Про Рахункову палату Верховної Ради України" // Голос України. – 1996. – № 221, 26 лист.
12. Закон України "Про податок на додану вартість" від 3 квітня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 21.
13. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 28 грудня 1994 р. в редакції Закону України від 22 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 27.
14. Закон України від 25 лютого 1994 р. "Про внесення змін та доповнень до Декрету Кабінету Міністрів України "Про державне мито" // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28.
15. Закон України від 19 листопада 1993 р. "Про внесення змін до Декрету Кабінету Міністрів України "Про акцизний збір" // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 50.
16. Закон України від 13 лютого 1998 року "Про внесення змін до Декрету Кабінету Міністрів України "Про прибутковий податок з громадян" // Урядовий кур'єр. – 1998. – 7 берез.
17. Закон України "Про закупівлю товарів, робіт, послуг за державні кошти" від 22 лютого 2000 р. № 1490-III.
18. Закон України "Про постачання продукції до державних потреб" від 22 грудня 1995 р.
19. Указ Президента України "Про Положення про Міністерство фінансів України" від 26.08.99 № 1081.

20. Постанова Кабінету Міністрів України "Про порядок складання, розгляду, затвердження та основні вимоги щодо виконання кошторисів доходів і видатків бюджетних установ і організацій" від 28.02.02 № 228.

21. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів між державним бюджетом та місцевими бюджетами" від 05.09.01 № 1195.

22. Постанова Кабінету Міністрів України "Про відповідального виконавця бюджетної програми" від 14.12.01 № 574.

23. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про Державне Казначейство" від 31.07.95 № 590.

24. Постанова Кабінету Міністрів України "Про впровадження Казначейської системи виконання Державного бюджету" від 14.01.97 № 3.

25. Наказ Міністерства економіки "Про затвердження форм звіту про проведення торгів" від 13.11.00 № 235.

26. Наказ Міністерства економіки "Про затвердження форми об'яви про проведення тендерів" від 09.10.00 № 215.

27. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження бюджетної класифікації" від 27.12.01 № 604.

28. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету" від 28.01.02 № 57.

Основна література

29. Бюджетна реформа в Україні: Проблеми та шляхи її розв'язання. – К.: Вид-тво Укр. незалежного центру політ. дослідж., 2001. – 345 с.

30. Романовский М.В. Бюджетная система Российской Федерации: Учебник. – М.: Юрайм, 1999. – 621 с.

31. Василюк О.Д. Державні фінанси України: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 1997. – 600 с.

32. Данілов О.Д., Фісак Н.П. Податкова система та шляхи її реформування. – К.: Вища шк., 2002. – 216 с.

33. Спіфанов А.О., Сало І.В., Дьякова І.І. Бюджет і фінансова політика України: Навч. посіб. – К.: Наук. думка, 1997. – 302 с.

34. Матвеева В. Бюджетные организации: бухгалтер и налогообложение. – Х.: Фактор, 2002. – 688 с.

35. Опарін В.М., Малько В.І., Кондратюк С.Я. Бюджетна система. – К.: КНЕУ, 2002. – 336 с.

36. Опарін В.М., Сафолова Л.Д. Сутність і складові бюджетного менеджменту // Фінанси України. – 1998. – № 2. – С. 60–66.

37. Павлова Л.Н. Фінансовий менеджмент // Управление денежным оборотом предприятия. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1995. – 400 с.

38. Пасічник Ю.В. Бюджетна система: Навч. посіб. – Черкаси: Відлуння, 1999. – 375 с.

39. Сухорміна В.М., Федосов В.М., Анедрущенко В.І. Держава. Податки. Бізнес. – К.: Либідь, 1992. – 308 с.

40. Финансы: Учеб. пособие / Пер. с англ.; науч. ред. Е.Н. Лобанова. – М.: Олимп-бизнес, 1998. – 556 с.

41. Юрій С.І. Бюджетна система. – Т.: Карт-бланш, 2002. – 336 с.

Додаткова література

42. Данилишин Б.М. Эволюция экологических отношений // Данилишин Б. М. Благополучие нации: Эволюция парадигмы развития: Монография: В 2 кн. – К.: Знання-прес, 2002. – Кн. 1. – 356 с.

43. Державне регулювання економіки: Підруч. для вузів: 2-ге вид., випр. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 592 с.

44. Мельник П.В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці: Монографія. – К.: Знання, 2001. – 362 с.

45. Смовженко Т.С. Державна політика сприяння розвитку підприємництва: Монографія. – Л.: Світ, 2001. – 464 с.

МІНІНА Валентина Олексіївна
РУДЕНКО Раїса Василівна

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до виконання самостійних і практичних робіт
з дисципліни "Бюджетний менеджмент"

Видавництво НУК, 54002, м. Миколаїв, вул. Скороходова, 5
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1150 від 12.12.2002 р.

Редактор Л. К. Сокол
Комп'ютерна правка та верстка К.О. Докієнко
Коректор Н.О. Шайкіна

Підписано до друку 00.00.04. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 1,2. Обл.-вид. арк. 1,3. Тираж 150 прим.
Вид. № 16. Зам. № 326. Ціна договірна.

ВИДАВНИЦТВО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ

Шановні панове!

Запрошуємо Вас ознайомитись з можливостями книжкового видавництва, висококваліфіковані спеціалісти якого забезпечать оперативне та якісне виконання замовлення будь-якого рівня складності.

Наш головний принцип – задовольнити потреби замовника в повному комплексі поліграфічних послуг, починаючи з розробки та підготовки оригіналу-макета, що виконується на базі IBM PC, і закінчуючи друком на офсетних машинах.

Крім цього, ми маємо повний комплекс післядрукарського обладнання, що дає можливість виконувати:

- ✓ аркушепідбір;
- ✓ брошурування на скобу, клей;
- ✓ порізку на гільйотинах;
- ✓ ламінування.

Видавництво також оснащено сучасним цифровим дублюкатором фірми "Duplo" формату А3, що дає можливість тиражувати зі швидкістю до 130 копій за хвилину.

Для постійних клієнтів – гнучка система знижок.

Отже, якщо вам потрібно надрукувати **підручники, книги, брошури, журнали, каталоги, рекламні листівки, прайс-листи, бланки, візитні картки**, – ми до Ваших послуг.

© Національний університет кораблебудування

✉ Україна, 54002, м. Миколаїв, вул. Скороходова, 5,

видавництво НУК

☎ 8(0512) 47-83-86; 39-81-42, 39-73-39, fax 8(0512) 42-46-52;

E-mail: publishing@usmtu.edu.ua

ДЛЯ НОТАТОК